

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

lannia povedinkovykh rozladiv: navchalno-metodychni posibnyk [Inclusion of children with special needs in the social environment: features of the formation of communication and overcoming behavioral disorders: educational manual]. (Ed.). N.M. Kompanets, L.V. Koval-Bardash. Kyiv, 2020. 138 p. [in Ukrainian].

2. Dorozhko, I.I., Malykhina, A.E. & Turishcheva, L.V. (2021). Rozvytok komunikatyvnykh umin ditei z OOP v umovakh inkluzyvnoho navchannia [Development of communication skills of children with OOP in conditions of inclusive education]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University, Series Psychology*. Vol. 4. pp. 134–138. [in Ukrainian].

3. Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for specialists in the social sphere]. (Ed.). I.D. Zvierieva. Kyiv, Simferopol, 2012. 536 p. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]. Section 1, Art. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].

5. Kovrigina, L. (2019). Osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu dlia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Features of the organization of the educational process for children with special educational needs]. *Education and development of a gifted personality*. Vol. 4 (75). pp. 22–28. [in Ukrainian].

6. Slovnyk terminiv i poniat suchasnoi osvity [Dictionary of terms and concepts of modern education]. (Ed.). L.M. Mikhailova, A.V. Pagava, A.V. Pronina. Severodonetsk, 2020. 194 p. P. 42. [in Ukrainian].

7. Taraskina, L.V. (2016). Sotsializatsiia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zahalnoosvitnomu prostori v umovakh uprovadzhennia inkluzyvnoi modeli navchannia [Socialization of children with special educational needs in the general educational space in the context of the implementation of an inclusive model of education]. *A child with special needs*. Vol. 5. pp. 8–11. [in Ukrainian].

8. Chopik, O.V. (2013). Doslidzhennia mizhosobystisnykh vzaiemyn uchniv inkluzyvnykh klasiv [Research of interpersonal relationships of students of inclusive classes]. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanov. Series 19*. Kyiv, Vol. 23. pp. 273–277. [in Ukrainian].

9. Shestopal, A.A. (2019). Osoblyvosti formuvannia sotsialnykh stosunkiv uchasnykiv osvitnoho protsesu inkluzyvnoho klasu [Features of the formation of social relations of participants in the educational process of an inclusive class]. *Praktychni komunikatsiini keisy v inkluzyvnomu osvitnomu seredovyschi: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Kyiv, 22 lystopada 2019 r.) – *Practical communication cases in an inclusive educational environment: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (Kyiv, November 22, 2019). (pp. 103–116). Kyiv. [in Ukrainian].

10. Filonenko, M.M. (2008). Psykholohiia spilkuvannia: navch. posib. [Psychology of Communication: Teaching Manual]. Kyiv, 224 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2023

УДК 37.015.31:172.5]377-057.87“36”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.289442>

Тетяна Стамбульська, кандидат педагогічних наук,
викладач вищої категорії ВСП “Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника”

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

За сучасних жорстких викликів, перед якими опинилася Україна, особливої актуальності та першочерговості набуває проблема національно-патріотичного виховання, яке є осердям освітнього процесу за умов російсько-української війни. У контексті запиту національно-патріотичного виховання розглядаємо питання формування національно-мовної особистості здобувачів фахової передвищої освіти, адже в їх компетенції – виховати громадян нового еволюційного ступеня розвитку вільної України.

Сьогодні національно-мове виховання особистості – одне з провідних завдань розвитку української державності, відродження національної культури та освіти, відтворення способу життя, світобачення українців, розвитку національної самосвідомості.

Визначальна цінність побудови нової моделі юного патріота ґрунтується на історії народу, географії країни, традиціях, мові. Для молодого патріота ключовою була, є і буде свобода.

Ключові слова: здобувач фахової передвищої освіти; національно-мовна особистість; патріотичне виховання; війна; національна самосвідомість; майбутній педагог.

Лит. 5.

Tetiana Stambulska, Ph.D. (Pedagogy), Lecturer of the Highest Category,
Ivano-Frankivsk Vacation College of
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

PECULIARITIES OF EDUCATION OF THE NATIONAL AND LINGUISTIC PERSONALITY OF APPLICANTS FOR PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR

The article analyzes the concept of “national-linguistic personality”, outlines the paradigm and orbit of national-patriotic education, the formation of national-linguistic personality in educational institutions; the conditions for the development of the national-linguistic personality of the student of professional preliminary higher education are revealed.

The article also describes the importance of volunteer activities of education seekers, because the educational process in the current conditions in institutions of vocational pre-higher education is carried out in real time.

In addition, the article highlights the task of a teacher of a pre-higher education institution in forming the personality of a student who knows how to work on the information front: fighting fakes, working with media texts that reveal the insidious intentions of the enemy, orientation in the information field, etc.

Given the current severe challenges facing Ukraine, the problem of national and patriotic education, which is the core of the educational process in the context of the Russian-Ukrainian war, is of particular relevance and priority. In the context of the demand for national and patriotic education, we consider the formation of the national and linguistic personality of students of professional higher education, because it is their responsibility to educate citizens of a new evolutionary stage of development of a free Ukraine.

Today, the national and linguistic education of the individual is one of the leading tasks of the development of Ukrainian statehood, the revival of national culture and education, the reproduction of the lifestyle and worldview of Ukrainians, and the development of national identity.

The defining value of building a new model of a young patriot is based on the history of the nation, the country's geography, traditions, and language. For a young patriot, freedom was, is and will be the key.

Keywords: *applicant for professional undergraduate education; national and linguistic personality; patriotic education; war; national identity; future teacher.*

Постановка проблеми. Війна, розгорнута росією, наблизилася до влади й український народ до згуртованості, до усвідомлення ідентичності, національної унікальності і самодостатності, а також загострила питання, які давно визрівали, а то й подекуди озвучувалися в українській спільноті.

Мова постає могутнім чинником відображення дійсності в її національному виявленні. Національно-мовна особистість – це не тільки людина, яка володіє українською мовою, а й національна по духу; це особистість, котра розуміє значення і важливість внутрішньої української інтеграції; це носій як національно-мовленнєвої, національно-мовної, так і загальнонародської культури, який володіє соціокультурним і мовним багажем, вільно спілкується рідною та іншими мовами, любить і поважає не тільки свій народ, а й усе людство [2, 192].

Відродження й розвиток національної духовності немислимі без мови. Тому проблема виховання національно-мовної особистості здобувача фахової передвищої освіти пролонгує порушення питань щодо нових підходів до навчання й виховання на основі невмирущих скарбів національної духовності, усної народної творчості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні вчені активно досліджують проблеми національно-патріотичного виховання особистості, формування мовної особистості, виховання національно-мовної особистості.

Ще в основі педагогічної системи концепції національного виховання Софії Русової знаходимо ази проблеми формування національно-мовної особистості з дошкільного віку. Лінгводидактичні основи національно-мовного виховання здобувача початкової освіти досліджували Т. Котик, М. Оліяр, Т. Симоненкова, О. Смолінська. Різні аспекти формування мовної особистості здобувачів усіх рівнів освіти схарактеризовано вченими Г. Білавич, Н. Благун, О. Семенов та ін. Однак питання щодо виховання

національно-мовної особистості здобувачів фахової передвищої освіти в умовах війни не знайшло достатнього висвітлення в науці.

Мета статті. Окреслити зміст формування національно-мовної особистості здобувачів фахової передвищої освіти в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Нині проблема виховання національно-мовної особистості загострюється з огляду на низку як попередніх, так і новонабутих причин. Його успішному здійсненню перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. За тривалий час війна різко змінила світогляд більшості українців, однак проблема виховання національно-мовної особистості не стала менш актуальною.

Патріотизм несумісний із чужою мовою, тим більше мовою вбивці, мета якого – знищити Україну разом з українцями. Адже саме патріотизм і мова перетворюють населення на народ. Влучно з цього приводу сказала письменниця, поетеса Ліна Костенко “Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову”.

Шлях до високого рівня виховання національно-мовної особистості сьогоденного і майбутнього українця лежить через ефективну українізацію на рівні мови та свідомості. Процес формування національно-свідомої особистості потрібно починати з раннього віку. Цю роботу необхідно проводити з дитинства: “Усе приміщення дитячого садка з його окрасою має казати дитині: ти українець, ти українка, навкруги тебе рідна твоя земля – Україна, рідний тобі нарід, ти мусиш знати, що твій нарід створив героїчного, вічного, прекрасного” [4]. А для того, щоб, починаючи із закладу дошкільної освіти, продовжуючи у ЗЗСО і впродовж усього життя, у дітей формувалися патріотизм, державницькі ідеали їх мають виховувати педагоги з високим рівнем національної свідомості. Тому проблема виховання національно-мовної особистості здобувачів фахової

передвищої освіти – запорука того, що дітей 3–17 років виховуватимуть ті, хто сформував свою патріотичну свідомість за період жорстокої війни.

Сьогоднішня свідомо молодь долає мовне рабство і мовну нестійкість; “присікає” перехід на мову ката-вбивці у спілкуванні зі співвітчизниками; критично мислить, що через російську мову ворог поширює агресивну ідеологію україноненавистництва й нищення всього українського [3, 8].

Молоді українці відмовляються від спілкування мовою окупанта, від споживання російського контенту, російської культури. Важливим є усвідомлення того, що харківської чи одеської мови не існує. Мовне питання не розколює суспільство, суспільство розколює “язик”.

Нині заклади освіти різко змінили парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. Ми погоджуємося з думкою науковців з приводу того, що порушену проблему треба розглядати не тільки в теоретичному вимірі, а й у практичній площині. “Відсутність чітких і науково обґрунтованих методичних рекомендацій для педагогів щодо основних напрямів роботи з розвитку національно-мовної особистості здобувача освіти – це певна суперечність, яка склалася сьогодні в освітній сфері” [1, 121].

Та, попри все, сьогодні всі працюють задля спільної мети. Педагоги скеровують студентів та спрямовують їх діяльність так, щоб виховати гідного патріота вільної України.

Здобувачі освіти, котрі у 2021/2022, 2022/2023 рр. і надалі залишаються у лавах студентства свого закладу освіти – патріоти, що зможуть виховати такими ж наступне покоління; здобувачі освіти, котрі вступили у ряди ЗСУ задля збереження своєї держави, сім’ї, наступного покоління – патріоти; здобувачі освіти, котрі перейшли на українську мову – патріоти; здобувачі освіти, котрі волонтерять – патріоти. Отже, ми говоримо про активне виховання національно-мовної особистості, того здобувача освіти, котрий діє.

Виховний процес у теперішніх умовах у закладах фахової передвищої освіти здійснюється в реальному часі: студенти долучаються до плетіння маскувальних сіток на потреби захисників України; допомагають внутрішньо переміщеним особам; різноманітними способами сприяють соціальній підтримці українців, які постраждали внаслідок воєнних дій; молодь організує збір коштів на потреби ЗСУ; поширює у соціальних мережах інформацію щодо внесків; долучається до приготування їжі для тих, хто цього потребує; займається поширенням гуманітарної допомоги. Та навіть у перші дні літніх канікул студенти зайнялися благодійною роботою, вирішивши допомогти тим, кому це зараз дуже потрібно – потерпілим від теракту на Каховській ГЕС.

Здобувачі фахової передвищої освіти розуміють, що у такий складний час найважливіше – це підтримка українців, згуртованість, дружба і співчуття!

Сьогоднішні здобувачі фахової передвищої освіти вміють працювати на інформаційному фронті. Першість в освітній діяльності закладів фахової передвищої освіти, які готують майбутніх педагогів, займає робота зі студентами у боротьбі з фейками. Центральним суб’єктом у ЗФПО, котрий спрямовує роботу студентів, є академнаставник, за активної участі якого для здобувачів освіти проводяться виховні години, їх залучають до проходження курсів та вебінарів стосовно критичного мислення та медіаграмотності. Також чільне місце посідає робота з медіатекстами, де розкриваються підступні наміри ворога; з орієнтування в інформаційному полі, вибору достовірних перевірених джерел, ретельного добору й перевірки інформації.

У Відокремленому структурному підрозділі “Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника” тільки за 2022–2023 навчальний рік кураторами академічних груп було проведено понад 15 виховних заходів спрямованих на формування національно-мовної особистості. Наприклад, у вересні 2022 р. зі студентами першого курсу було організовано виховну годину на тему “Ми українці: честь і слава незламним”. Метою години спілкування було: формувати у здобувачів освіти усвідомлення, що таке Батьківщина, держава, патріотизм, національно-мовна особистість; виховувати почуття гордості й приналежності до незламного українського народу, глибоку пошану до загиблих героїв і вшанування їх світлої пам’яті, повагу до Збройних сил України й усіх причетних до справи захисту нашої Вітчизни і вдячності їм, співчуття до людей, скалічених війною, до родичів тих, хто загинув на війні, тих, хто втратив житло або був змушений його покинути, стійкість до впливів пропаганди країни-агресора. Також наприкінці 2022 р. зі студентами 3–4-х курсів був проведений “круглий стіл” на тему “Мовна стійкість як ключова риса національної особистості”. Названий захід присвячувався з’ясуванню суті понять “мовна особистість”, “мовна стійкість”; розвитку словесно-логічного та образного мислення, зв’язного мовлення, мовних смаків й мовних чуттів, активізації критичного мислення; вихованню патріотичних почуттів, готовності повсякчас спілкуватися українською мовою.

Тому зараз неабияку увагу в освітньому процесі здобувачів фахової передвищої освіти приділяють формуванню у майбутніх педагогів адекватного образу України і здатності протистояти фейкам. Готовий до такої діяльності сьогоднішній здобувач фахової передвищої освіти – завтрашній педагог, котрий навчатиме й виховуватиме наступне покоління патріотів України.

Також звертаємо увагу на те, що формуванню національно-патріотичного світогляду здобувачів освіти сприяє саме зміст мовної освіти [5], тому ми говоримо про кардинальність виховання національно-мовної особистості майбутнього педагога. Власне національно-культурна функція мови відбиває взаємозалежний зв'язок: людина – людина – суспільство – мова – культура. У мові відображаються історія, культура, система цінностей, світогляду українців, взаємозв'язків із народами світу та їх надбаннями. У сформованій національно-мовної особистості розвинуті універсальні вищі цінності: людяність, свобода, гідність, справедливість, совісність, сердечність, порядність, відповідальність, чесність, працьовитість, працелюбність, наполегливість, вірність, безконфліктність, повага до людей і людської гідності. Основні національні й суспільні цінності нинішніх здобувачів фахової передвищої освіти, які в умовах сучасності набувають універсального, загальнолюдського характеру, закладають інтеграційну основу навчання, виховання й розвитку їх вихованців у майбутньому.

Висновки. Отож, виховання національно-мовної особистості здобувачів фахової передвищої освіти в умовах війни має свої особливості та вимагає від педагогів певних зусиль.

Кожен сантиметр нашої землі відвоюється пекельними зусиллями та кров'ю. Україна існує завдяки цій крові, Україна бореться завдяки цій крові і Україна вистойть. Військові, волонтери, медики, педагоги і кожен, хто відчуває себе дотичним до війни, – це той скелет, який нас тримає. Це ті, хто сформований як національно-мовна особистість. І все це на часі, навіть під час війни.

Таким чином, однією з основних завдань виховання національно-мовної особистості є формування патріотичних почуттів та громадянської свідомості у студентів. В умовах війни ці завдання набувають ще більшого значення. Студенти повинні розуміти важливість захисту своєї країни та бути готовими допомогти їй у будь-який момент. Зараз ми вже бачимо зміни в освітній діяльності, адже нова модель освітнього процесу щодо виховання національно-мовної особистості змінилася від теоретично-абстрактної до активної, дієвої. Формування національно-мовної особистості майбутнього педагога розкриває співпричетність усіх учасників освітнього процесу задля реалізації поставлених завдань.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розкритті важливості впливу виховання у сім'ї на

формування національно-мовної особистості учня Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білавич Г., Оліяр М., Піддубрівна І. Розвиток національно-мовної особистості учня початкової школи у вимірі новітнього етапу розбудови української освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 10. С. 120–124.
2. Білавич Г.В., Стамбульська Т.І. Концепція виховання національно-мовної особистості у творчій спадщині Софії Русової. *Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика, присвяченій 160-річчю від дня народження С. Русової*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 25 лютого 2016 р.). Івано-Франківськ, 2016. С. 191–195.
3. Бондаренко Н.В., Косянчук С.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
4. Русова С. Роль жінки в дошкільному вихованню. *Рідна школа*. 1936. С. 85–86.
5. Симоненко Т. Шляхи і засоби формування національно-мовної особистості в школі. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 1. С. 8–10.

REFERENCES

1. Bilavych, H., Oliiar, M. & Piddubrivna, I. (2021). Rozvytok natsionalno-movnoi osobystosti uchnia pochatkovoї shkoly u vymiri novitnoho etapu rozbudovy ukrainkoї osvity [Evolution of national-linguistic personality of a primary school student in the context of the modern stage of the ukrainian education development]. *Youth & market*. No. 10. pp. 120–124. [in Ukrainian].
2. Bilavych, H.V. & Stambulska, T.I. (2016). Kontseptsiiia vykhovannia natsionalno-movnoi osobystosti u tvorchiї spadshchyni Sofii Rusovoї [The concept of education of a national-linguistic personality in the creative heritage of Sofia Rusova]. *Pedahohichna personalistyka: teoriia, istoria, osvitiina praktyka, prysviachenii 160-richchiiu vid dnia narodzhennia S. Rusovoї: materialy I Vseukrainskoї nauko-vo-praktychnoї internet-konferentsii (m. Ivano-Frankivsk, 25 liutoho 2016 r.)* – *Pedagogical personalistics: theory, history, educational practice dedicated to the 160th anniversary of the birth of S. Rusova: materials of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference (Ivano-Frankivsk, February 25, 2016)*. Ivano-Frankivsk. pp. 191–195. [in Ukrainian].
3. Bondarenko, N.V. & Kosianchuk, S.V. (2022) Natsionalno-patriotychnе vykhovannia u konteksti suchasnykh vyklykiv [National-patriotic education in the context of modern challenges]. Guidelines. Kyiv, 64 p. [in Ukrainian].
4. Rusova, S. (1936). Rol zhinky v doshkilnomu vykhovanni [The role of women in preschool education]. *Native school*. pp. 85–86. [in Ukrainian].
5. Symonenko, T. (2000). Shliakhy i zasoby formuvannia natsionalno-movnoi osobystosti v shkoli [Ways and means of forming a national-language personality in school]. *Ukrainian language and literature at school*. No. 1. pp. 8–10. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.08.2023

